

que Achaz tantummodo mortuus est anno ætatis suæ 58.

Jam vero illa verba IV Reg. XVIII: *Viginti quinque annorum erat Ezechias cum regnare cepisset*, sic explicari possunt, quod annum vigesimum quintum tantummodo esset ingressus cum cepit regnare.

In hoc autem computu pro nostra sententia lucramur ferme tres annos; adeoque juxta eundem natus est Ezechias anno patris sui 14, in quo mota a S. Hieron. difficultas complanatur: cum circa eundem annum masculi censeantur attingere pubertatem. Verumtamen cum ex nullo Scripturæ loco constet, annos Achaz completos tantum numerari, incompletos vero non exprimi: item cum nullibi insinuetur, quod Ezechias in initio regni tantummodo inchoasset annum vigesimum quintum: ideo præfata responsio nimis contorta est, præsertim cum sine fundamento annos Achaz complete, annos vero Ezechia incomplete sumat. Itaque melius

Respondetur, magnam esse disparitatem inter Salomonem et Achaz. Siquidem Salomon in juventute sua fuit valde bonus, et pius; et nullo modo credibile est quod David dedisset filio tam dilecto uxorem, non habenti nisi decem annos; cum copula carnalis etiam viros fortissimos debilitet. At vero aliud omnino est de rege Achaz: nam quamvis pater ejus fuerit pius rex; ipse tamen, etiam a juventute sua, videtur fuisse valde impius. In similibus autem sæpe malitia supplet ætatem: adeoque forte inscio patre, anno ætatis suæ decimo habuit copulam; et sic pater ejus debuit ipsi permittere, ut haberet uxorem. Nihil igitur urgeat, ut hic ab expositione et sententia S. Hieron. recedamus.

QUESTIO III.—AN SALOMON REGIA POTESTATE ABIATHAR SUMMO PONTIFICATU PRIVAVERIT.

Cap. II, 27: *Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini*, jussitque eum domum suam redire in Anathoth; et sic impedivit, ne deinceps summo pontificatu fungeretur: pontificis enim erat Jerosolymis residere, ut sacerdotes in tabernaculo, et postea in templo ministrantes, dirigeret; ut synagoga, et supremo concilio, *Sanhedrin* appellato, præsideret; ut regi foret a consiliis, populum doceret, etc. Unde Salomon, ablegato Abiatharo, surrogavit ejus loco Sadoc, ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo. Nempe hic impleta fuit prophetia veri Dei, I Reg. II, 27, qui pontifici Heli ob peccata filiorum ejus prædixerat, summum sacerdotium ab ejus familia ad aliam transferendum. Surrogato enim Sadoc in pontificem, dignitas pontificalis rediit ad rectam lineam Eleazari, primogeniti Aaronis, a qua ante ex divina ordinatione migraverat per Heli ad familiam Ithamar, secundogeniti ejusdem Aaronis.

ÿ. 25: *Et Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar*. Non est existimandum, inquit Estius, quod Salomon regia potestate constituerit, aut potuerit constituere summum sacerdotem, posito etiam quod aliquem su-

meret ex posteris Aaron: id enim reges, quantumvis mali, nusquam in sacris Litteris sibi arrogasse leguntur. Itaque divina intervenit ordinatio, cujus executor Salomon fuit, ut docent Theodoretus, Procopius, Sallianus, et alii. Hinc Bellarminus, lib. II de Pontif. cap. 29 cum quibusdam aliis dicit, Salomonem non ut regem, sed ut prophetam et executores divinæ justitiæ, Abiatharum exactorasse. Hoc autem magis placet, quam asserere, in Lege veteri, utpote temporalia magis quam spiritualia spectante, pontificem in politicis et criminalibus regi subjectum fuisse, sicut rex in sacris suberat pontifici.

Unde ex facto Salomonis non potest concludi imperatores et reges habere jus in pontifices, ut eos creare et exactorare possint: cum Salomon exactoraverit Abiatharum, et surrogaverit Sadoc auctoritate non sua, sed Dei ejusque jussu et instinctu. Imo cum in nova Lege dignitas pontificia multo sublimior et sanctior sit, quam fuerit in veteri Lege: etiamsi tunc pontifex fuisset subditus regi, quatenus rex haberet jurisdictionem super omnes Israelitas, tam laicos quam sacerdotes, ut vult Abulensis, q. 31; hoc tamen locum jam non habet, quia pontifex novæ Legis majoribus gaudet prærogativis, estque Christi vicarius, qui est Rex regum, et Dominus dominantium.

Dices: Si excusandus sit Salomon, quia hoc fecit tanquam executor divinæ sententiæ, ut impleretur sermo Domini, qui prædixerat dignitatem pontificiam transferendam de domo Heli; ergo etiam dicendum est, quod non peccaverit Saül occidendo sacerdotes octoginta quinque de eadem domo Heli, lib. I Reg. cap. XXII: quia ibi etiam complebatur prophetia contra Heli, sicut hic; nam Deus dixerat contra eum lib. I cap. II, 35: *Pars magna domus tue morietur, cum ad virilem ætatem venerit*. Ita Abulensis.

R. Neg. conseq. Quia Saül sacerdotes illos occidit mere ex odio, et vindicta privata: unde non addidit ibidem Scriptura, sicut hic: *Ut impleretur sermo Domini*, etc. Non sufficit ergo quod indirecte per hoc executus sit sententiam divinam quia manifestum est quod Sennacherib, et Nabuchodonosor, et omnes alii reges gentium, qui persequabantur Israelitas, compleverunt etiam prophetias Dei; quia omnia illa mala Israelitis prædicta erant, ante quam evenirent; et tamen illi peccabant, mala ista inferendo. Et sic etiam peccavit Saül, non Salomon, qui ex intentione exequendi ordinationem divinam, justa causa accepta, Abiatharum exactoravit.

Inst. Ejecit Abiatharum ob conspirationem cum Adonia; ergo videtur etiam ex privata vindicta id fecisse; adeoque eum exactoravit potestate regia.

R. Quod quidem Abiatharum ob istam conspirationem relegaverit, sed inde et consequenti factum est, ut Abiathar officio suo fungi non posset: qua occasione pontificatum reduxit ad familiam Eleazari, cui de jure competeat, et in qua deinceps mansit usque ad Christum.

CAP. III, IV.

Salomon tibi connubio jungit filiam Pharaonis, atque in somnis a Deo postulat et impetrat sapientiam. Recenset Scriptura principes et præfectos annonæ, quos habebat Salomon: exhibet etiam regni ejus amplitudinem, gloriam, opes, sapientiam, illius carmina et parabolæ.

QUESTIO PRIMA.—AN PECCAVERIT SALOMON DUCENDO IN UXOREM FILIAM PHARAONIS, REGIS ÆGYPTI.

Cap. III, 1: *Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis*. Hactenus enim habuerat, cur capiti suo et coronæ metueret, sceptrum affectante Adonia, ejusque partes adjuvantibus Joab et Abiathar. Hoc itaque exactorato, et illis occisis, stabilitum est regnum Salomonis, ut illud suo arbitratu moderaretur.

Et affinitate conjunctus est Pharaoni regi Ægypti: accepit namque filiam ejus. Cum rex Ægypti esset valde potens, et ei finitimus, voluit Salomon per hoc conjugium Ægyptias sibi vires conjungere; hæc enim affinitas plurimum conducebat, ut regnum suum contra Chaldaeorum, Assyriorum, Medorum, aliorumque vim ac potentiam tueretur.

Est autem omnino verisimile, Salomonem hanc sponsam Ægyptiam, initio regni sui non prius sibi matrimonio copulasse, quam illa verum Dei cultum susciperet, et in judaicam religionem transiret. Ita Estius, Serarius, Abulensis, et alii contra Theodoretum. Quare

R. Et dico: Hanc uxorem ducendo non peccavit Salomon plus quam Salmon ducendo Rahab, Booz Ruth, David Maacham, etc.

Colligi hoc potest eo quod mox hoc cap. III, 3, dicitur: *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat*. Ubi Scriptura istud conjugium certo etiam excepisset, si illam ducendo peccasset: nec initio regni sui Salomonem tantopere commendaret laudaretque sacra Pagina, si statim ab auspicio imperio tam gravi detestabilis matrimonii peccato Deum offendisset, ut observat Estius.

Dices: Infra cap. XI, ubi reprehenditur Salomon de mulieribus alienigenis, specialiter exprimitur filia Pharaonis; ergo videtur eam duxisse maerentem in gentilitate: dicitur enim ibidem ÿ. 1 et 2: *Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas, et Ammonitidas... de gentibus, super quibus dicit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad illas*.

R. isto cap. duo dici de Salomone: primo quod ardentissimo amore copulatus sit mulieribus alienigenis: secundo quod ad satisfaciendum illis, coluerit deos et deas illarum, illisque templa exstruxerit.

Quantum ad primum nominatur ibi filia Pharaonis, quæ fuit dilecta præ omnibus, non quoad secundum.

Inst. Dicitur ibidem ÿ. 8, quod ædificaverit fana universis uxoribus suis; ergo etiam filia Pharaonis; quæ proinde mansit infidelis.

R. Disting. ant. Universis uxoribus, colentibus deos alienos; concedo: colentibus Deum verum; nego antecedens. Imo etiamsi diceretur, quod filia Pharaonis, videns Salomonem idola colentem cum aliis uxoribus suis, pariter ad idololatriam reversa sit; inde non sequeretur, quod matrimonium cum ipsa ab initio fuisset illicitum.

QUESTIO II.—AN NONDUM EDIFICATO TEMPLO, LICERIT SALOMONI, AUT POPULO IMMOLARE IN EXCELSIS.

Cap. III, 2: *Attamen populus immolabat in excelsis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum*. Excelsa, de quibus in libris Regum et Prophetarum adeo frequens sit mentio, erant loca nemorosa et sublimia, eaque duplicis generis.

Aliqua erant excelsa, in quibus Israelitæ ritu gentilitium colebant idola. Hæc autem excelsa, utpote idolis dedicata, manifeste erant illicita: unde in ea gravissime invehuntur Jeremias cap. VII, 31, Ezechiel cap. VI, alique prophetæ. Alia erant excelsa, in quibus Israelitæ non idolis, sed Deo vero sacrificabant; id est, in quibus a veris sacerdotibus fiebant sacrificia, etc. juxta ritum divinitus institutum, sicuti fiebat in tabernaculo et templo.

Porro sic distinguenda esse excelsa, clare patet ex IV Reg. XXIII, 5 et seq. Item ibidem ÿ. 20, ubi Josias *Occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant super altaria*. De aliis vero sacerdotibus excelsorum ibidem ÿ. 8 et 9 dicitur: *Congregavitque (idem Josias) omnes sacerdotes de civitatibus Juda... Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem, sed tantum comedebant azyma in medio fratrum suorum*. Ubi videre est, quod priores sacerdotes occiderit Josias, nempe sacerdotes idolorum; posteriores vero punierit, ut amplius non immolarent in templo, permiserit tamen, ut viverent de portione sacerdotali, et quidem inter fratres suos: quod certe idolorum sacerdotibus (et maxime Judæis, quorum idololatria juxta legem gravius puniri debebat) non concessisset. His positis

R. Et dico: Admodum probabile est quod antequam templum esset ædificatum, licitum quidem fuerit immolare in excelsis, vero Deo consecratis, ita tamen ut melius esset sacrificare coram sanctuario, vel ubi erat arca Dei. Ratio hujus resolutionis est, quod Deus, licet ista excelsa non amaret ob periculum idololatriæ, tamen toleraret, donec ædificaretur fixum et stabile templum in Jerusalem: nam ante illud, tabernaculum Moysis erat mobile, et ab uno loco transportabatur in alium. Unde multis (præsertim circa tempora Salomonis, quando populus erat numerosissimus) incommodum et difficile erat in tabernaculo sacrificare, et ideo in alio loco excelsis suas hostias immolabant.

Quocirca scribit S. P. Aug., q. 36 in Judic.: *Tanta consuetudo præter tabernaculum sacrificandi crebuerat, ut etiam Salomon in excelsis sacrificasse invenitur, nec ejus sacrificium fuisse reprobatum.* Et tamen notantur [sive culpantur] reges, qui inter opera lauda-

bilia sua non destruxerunt excelsa, ubi contra legem Dei populus sacrificare consueverat. Et qui destruxit, majore prædicatione laudatur. Ita Deus consuetudinem populi sui, qua præter ejus tabernaculum, tamen non diis alienis offerebant, sed Domino Deo suo, « sustinebat potius » quam vetabat, etiam « sic exaudiens offerentes. »

Obj. I. Quamvis Salomon in initio regni sui egregie laudetur, videtur tamen culpam, quod in excelsis immolaret: siquidem hic cap. III, 3 dicitur: *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat.* Ergo licet in cæteris dilexerit Dominum, ejusque mandatis obtemperaverit; tamen videtur deliquisse, immolando in excelsis; et consequenter extra locum sanctuarii immolare erat illicitum, et peccatum saltem veniale.

R. Neg. conseq. Nam licet eo tempore immolare in excelsis non esset prohibitum; tamen quia periculum erat ne populus israeliticus, ad ritus gentilium propensior, in excelsis passim immolando, ad idololatriam declinaret: hinc David fortiter toto tempore regni sui isti consuetudini se opposuit: et filio suo Salomoni, ut se pariter opponeret, videtur in mandatis reliquisse: qui, cum videret quod equidem Deus etiam sic exaudiret offerentes, judicavit hoc præceptum non stringere, quamdiu templum, quod primum meditabatur construere, nondum esset edificatum: ac proinde non sequitur quod peccaverit immolando in excelsis. Sensus itaque verborum γ . 6 videtur esse hic: *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris sui, excepto præcepto quod David illi dederat de non immolando in excelsis, distinctis a Gabaon, ubi erat tabernaculum (I Paralip. XVI, 59) et civitate David, ubi erat arca, I Paralip. XV, 28, et cap. XVI, 1 et 4.*

Inst. Hanc consuetudinem immolandi in excelsis displicuisse Deo, etiam in Salomone, vel inde colligitur, quod illi obeunti varia excelsa, et in singulis plurimas hostias immolanti, nusquam apparuerit aut faverit de cælo Deus; sed tunc solum, cum in Gabaon, ubi tunc temporis erat tabernaculum Domini et altare holocaustorum, tanquam in loco legitimo, legitimum obtulit sacrificium. Ita Tirinus.

R. Inde tantum sequi, quod in excelso Gabaon, tanquam loco proprio sacrificiis offerendis designato, immolare esset Deo gratissimum, quamvis et alibi non esset prohibitum, sed Deo minus gratum; sicuti, ait Lyranus, continentia conjugalis est meritoria, minus tamen quam virginitas.

Obj. II. Levit. XVII, 4, dicitur: *Homo quilibet de domo Israel, si occiderit ovem, aut bovem, sive capram in castris, vel extra castra, et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit.* Et Deuter. XII, 15: *Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, etc.* Sicuti autem leges ceremoniales aliæ cœperunt obligare Israelitas, ex quo fuerunt in terra promissionis, et sibi subjecerunt Chananæos, ita etiam hæc decreta, designato sacrificiorum loco.

R. Leges quidem illas cœpisse obligare Israelitas:

sed tamen, cum, dissimulante et connivente Deo, consuetudo in excelsis immolandi sensim invalesceret, ita ut etiam Deus exaudiret sic offerentes, jam videbatur id sustinere, sive concedere, potius quam vetare.

Obj. XII. S. P. Aug. de octo Dulciti quæstionibus, quæst. 5, quæ reperitur post octavam, agens de Davide, ita scribit: *Cum excellentissime laudaretur, notatus est tamen, quod non destruxerit excelsa, ubi sacrificabat populus Dei extra præceptum Dei... quamvis in excelsis sacrificaretur Deo.*

R. Augustinum ibidem disputative procedere, et nihil pro certo affirmare: unde sic concludit: *Sicuti potui, sic respondi inquisitionibus tuis: si quid de omnibus istis invenisti melius, sive invenire poteris, gratissimum habebimus; ego enim magis amo discere, quam docere.*

Interim cum nullibi in Scriptura reperitur, quod David culpatus fuerit, quasi excelsa non abstulisset: dici etiam posse videtur quod ibi per David intelligat aliquos pios reges, posteros Davidis, ut, v. g., Asa, Josaphat, etc., qui quamvis propter pietatem suam excellentissime in Scriptura laudentur; tamen in eo culpantur, quod excelsa non destruxerint, cum ipsi regnaverint post ædificatum templum. Hoc, inquam, dici posse videtur, quia Aug. ibidem per David etiam intelligit Christum Dominum, quia ortus est ex semine David.

QUÆSTIO III.—QUOMODO INTER SACERDOTES HIC NUMERATUR ABIATHAR.

Cap. IV, 2. *Hi principes, quos (Salomon) habebat.* Per principes hic intelliguntur *magnates*, ut habet chaldæus, virique primarii militiæ, tum sacræ, tum profanæ, et supremi magistratus.

Azarias, filius Sadoc sacerdotis. Apud LXX habetur: *sacerdos.* Et vox hebraica *cohen* indifferens est ad genitivum et nominativum.

Qui cum Lyrano malunt legere: *sacerdos*, hunc sensum reddunt, quod Azarias esset sacerdos sub patre suo, qui erat summus sacerdos. Qui vero, ut textus latinus habet, legunt: *sacerdotis*, dicunt cum Menochio, quod Azarias cum aliis duobus, qui statim nominantur, esset scriba.

V. 4: *Sadoc autem, et Abiathar sacerdotes.* Merito quæritur, quomodo hic inter sacerdotes ponatur Abiathar, cum Salomon ipsum initio regni sui dignitate sacerdotii privasse videatur. Menochius et Serarius dicunt, quod vocetur sacerdos, quia quamvis esset ejectus, retinebat tamen nomen et dignitatem sacerdotis.

Abulensis et A. Lapide, dicunt, hic recenseri omnes officiales Salomonis, sive qui jam tunc erant, sive qui fuerant, sive qui futuri erant, ut patet ex γ . 11 et 15. Videtur enim eos omnes Scriptura hic simul voluisse enumerare. Idem censet Tirinus: Sa vero dubitat num intelligendus sit alius Abiathar.

Sed nulla istarum sententiarum est verisimilis. Sed prima: quia non numeratur hic ut sacerdos sim-

pliciter, sed inter officiales Salomonis. Non etiam secunda: nam quamvis hic aliqui recenseantur, qui etiam fuerant sub Davide, sunt tamen illi quos Salomon in officiis suis continuavit, quique vere sub Salomone fuerant officiales: Abiathar autem sub Salomone non fuit continuatus, sed ejectus: alias eodem jure posset hic etiam Joab numerari.

Unde nihil probatur ex γ . 11 et 15. Quia quamvis ibidem de Benabinadab, et Achimaas dicitur, quod uterque haberet filiam Salomonis in uxorem, quod tunc non poterat adhuc esse verum; tamen iuxta quæ vere fuit officialis Salomonis: at Abiathar, juxta ipsos, nunquam.

Nec etiam tertia sententia probabilis videtur: quia qualis aut quis fuisset ille alius Abiathar, nullibi invenitur.

Dici ergo probabilius videtur, quod Abiathar a Salomone ab exilio revocatus sit, ut ministraret in templo, et de altari viveret, non tamen ad summum sacerdotium rediret: quod Deus minando prædixerat abavo ejus Heli I Reg. II, 36: *Futurum est, ut quicumque remanserit in domo tua, veniat dicatque: Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.* Itaque Abiathar non fuerat submotus simpliciter jure sacerdotii; hoc enim excedebat potestatem regiam: sed cum propter conspirationem cum Adonia proscriptus esset, et in exilium missus, ejus loco pontificali munere fugebatur Sadoc. At vero cum periculum novæ conspirationis non amplius subesset, Salomone confirmato in regno, permissum quoque est ut Abiathar rediret ad ministerium templi, ut haberet unde viveret: sic tamen ut non amplius prima dignitas ei deferretur. Ita Theodoretus, Procopius, Lyranus, Estius, etc.

QUÆSTIO IV.—QUAM AMPLUM FUERIT SALOMONIS REGNUM, ET QUOT PARABOLE AC CARMINA EJUS FUERINT.

Cap. IV, 21: *Salomon autem erat in ditioe sua, habens omnia regna a flumine terræ Philistiim usque ad terminum Ægypti.* Sensus genuinum et proprium hunc reddunt Menochius et A. Lapide: id est Salomon, incipiendo a flumine Euphrate, et progrediendo versus Ægyptum, habebat omnia regna intermedia, terræ etiam Philistiim, usque ad terminum Ægypti.

Itaque non possunt præfata verba hoc modo intelligi, ut dicatur in Philistiæa fuisse fluvius quidam, qui hic statuatur terminus unus regnorum quæ Salomoni erant subjecta, aut saltem tributaria; alter autem terminus fuerint limites terræ Ægypti propinqui terræ Chananææ: nam profecto hæc ditio angusta fuisset et modica.

Si punctuationem modernam hebraici textus sequamur, inquit P. Bukentop, illud *Terræ* in Vulgata nostra non est genitivus singularis, qui regatur a voce *Flumine*, sed nominativus pluralis. Insuper ante *Terræ* debet in Vulgata nostra mente suppleri copula *Et*, aut saltem comma unum. Itaque sic habent hebraea: *A flumine, terram Philistiim, usque ad terminum Ægypti.* Nam *Camets*, sive *A* longum sub ultima

S. S. XXVI.

syllaba vocis *Nahar*, *Flumen*, indicat istud *Flumine* non regere vocem *Erets*, *Terra*; atque adeo illam non esse in genitivo, sed in accusativo; aut si in genitivo sumatur in Vulgata nostra, subintelligi debet vox *Regna*, quæ præcessit, q. d., *Et regna Philistiim.*

Itaque sic communiter exponunt interpretes: Salomon habuit saltem sub tributo omnia regna a flumine, nempe ab Euphrate, qui ab Hebræis antonomastice vocatur *flumen*; itemque *terram Philistiim*, seu *terre Philistiim* regna omnia, quinque scilicet satrapas, et hoc usque ad ipsam Ægyptum, ubi nempe Ægyptus est contermina terræ Chanaan.

In Salomone igitur hic adimpleta est divina promissio, facta ad Abraham Gen. XV, 18: *Semini tuo dabo terram hanc, a fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphratem.*

Atque ita non tantum intelligit, sed et diserte legit S. P. Aug. Q. 21 in Josue dicens de Salomone: *Et erat dominans in omnibus regibus a flumine usque ad terram Philistiim, et usque ad fines Ægypti. Ecce ubi impletum est quod in Genesi Deus ad Abraham loquens, promittensque prædixerat. A flumine quippe hic intelligitur ab Euphrate: magnum enim flumen in illis locis, etiam proprio nomine non addito, potest intelligi.*

Neque enim de Jordane hoc accipi potest, cum et citra Jordanem et ultra Jordanem jam terras Israelitæ obtinuerant, et ante regnum Salomonis. Ergo a flumine Euphrate ex partibus orientis usque ad fines Ægypti, quæ pars illis erat ab occidente, regnum Salomonis, Scriptura Regnorum dixit fuisse porrectum. Et lib. XVII de Civ. Dei, cap. 2, postquam dixisset, quod neque tempore Josue, neque toto tempore judicium impleta fuerit promissio Dei de terræ Chanaan, quod a fluvio Ægypti dominaretur populus israeliticus usque ad fluvium magnum Euphratem, addit: *Impletum est autem per David, et ejus filium Salomonem, cujus regnum tanto, quanto promissum fuerat spatio, dilatatum est. Universos quippe illos subdiderunt, tributariosque fecerunt.*

Dices: Provincie illæ quas S. P. Aug. commemorat, non videntur Salomoni subjectæ, aut tributariæ fuisse; sed reges earum videntur tantum ei munera obtulisse, ut dicitur præcitato versu 21: ergo, etc.

R. Neg. ant. 1. Quia, ut ex isto versu eruitur, omnia ista regna habuit Salomon in ditioe sua. 2. Quia non tantum dicitur, quod reges isti ei munera obtulerint, sed insuper additur, quod ei servierint cunctis diebus vitæ ejus. 3. Quia infra, cap. IX, 20, habetur: *Universum populum, qui remanserat de Amorrhæis, et Hethæis, et Pheresæis, et Hevæis, et Jebusæis, qui non sunt de filiis Israel; horum filios, qui remanserunt in terra, quos scilicet non potuerant filii Israel exterminare, fecit Salomon tributarios.* Ergo omnino evidens est quod præfata provincia subjectæ et tributariæ fuerint Salomoni. Vide et lib. II Paralip. IX, 26.

γ . 32. *Locutus est quoque Salomon tria millia parabolas: id est, ænigmaticas locutiones, obscuras sententias, proverbia, similitudines, et comparationes.* Hebræis enim familiare erat loqui in parabola.

(Vingt-neuf.)

lis; cui etiam consuetudini se Christus conformavit. Partem parabolarum Salomonis exhibet liber Proverbiorum, ubi a cap. X incipiunt parabola, et extenduntur ad finem libri per versus 658, qui totidem quasi complectuntur parabolas.

Et fuerunt carmina ejus quinque et mille. LXX Interp. augent valde numerum; ipsi enim legunt: *Quinque millia.* Unde cuidam recentiori videtur *quinquies mille pro quinque et mille*, mendose in textum LXX irrepsisse.

Attamen lectio illa, utpote verisimilior, non est rejicienda tanquam mendosa, praesertim si cum hebraea et Vulgata conciliari queat. Cum ergo in omnibus impressionibus, et manuscriptis alexandrinis LXX Interp. habeatur, Salomonis carmina fuisse quinque millia, ut S. Hieron. habet in Bibliis regis: imo ut ante Clementem VIII legerunt passim omnia exemplaria, manuscripta et impressa; omnes etiam antiqui interpretes, ut Origenes, S. Hieron. in Cantica, S. Isidorus, ven. Beda, Rabanus, Hugo cardinalis, et Sixtus senensis: omnino dicendum videtur quod illa sit ipsorum LXX Interpretum lectio.

Conciliari autem potest dicendo, quod scripserit Salomon carmina mille et quinque, intelligendo vel famosiora, vel priora, de quibus hebraea et latina Vulgata; simul tamen scripserit quinque millia, de quibus LXX Interpretes. Quamvis enim Pagninus etiam ex hebraeo verterit: *Quinque millia*, fatendum tamen est quod modo in hebraeo, sicut in Vulgata sit: *Quinque et mille*, sicut etiam vertit Arias Montanus, Vatablus pariter legit: *Quinque super mille*: et Paraphrasis chaldaica: *Mille et quinque.*

Cap. V. Hiram, rex Tyri, mittit Salomoni ligna et operarios, ad construendum templum: sed et ipse Salomon *̄. 13*: *Elegit... operarios de omni Israel, et erat inditio triginta millia virorum*, qui videntur fuisse praefecti et praepositi operum, quibus cura erat intendere, ne quando cessaret opus: nam, ut dicitur cap. IX, 22: *De filiis autem Israel non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri bellatores, et ministri ejus, et principes et duces, et praefecti curruum et equorum.*

Praefata summa triginta millium virorum sic disponebatur, ut decem millia per unum mensem intenderent operibus in Libano, et postea alia decem millia mense secundo, et alia decem millia mense tertio; et sic duobus mensibus manebant in domibus suis, ut rebus propriis intenderent, uti eruitur ex *̄. 14*. Atque ita quater in anno erant in opere, alii autem semper, de quibus dicitur *̄. 15*: *Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte.* Hi non erant Israelitae, sed proselyti, ut patet ex II Paralip. II, 17 et 18. Hi igitur proselyti erant Gabaonitae, caeterique Chananaei, Israelitis subjecti, et ad judaicam religionem conversi.

Operariorum ergo onera portantium (sub quibus intelligi solent aurigae, nautae, muliones, agasones, etc.) et latomorum (sub quibus etiam caesores ignorum hic comprehendi solent) in fabrica templi

erant universim 150,000. His adde 30000 Hebraeorum, de quibus *̄. 13*, fient 180,000. His adde Tyrios, et Sidonios, quos Salomon ab Hiram postulerat, ipseque ei submiserat, ut patet ex *̄. 6* et 9. Adde insuper Aegyptios, quos socer ejus Pharaon ei verisimiliter destinaverat, evadent facile ducenta millia hominum.

Sensu allegorico, per *Judaeos, Proselytos, et Gentiles* designatur omne hominum genus, per quos aedificanda erat Ecclesia Christi, sive recte vivendo, sive etiam bene docendo. Unde hic applicari potest id quod habet S. P. Aug. in psal. XCV, ubi exponens illa verba Davidica, *tunc exultabunt omnia ligna sylvarum*, ita scribit: *Ligna sylvarum pagani sunt. Quare jam gaudent? Quia praecisi sunt... praecisae sunt gentes arbores cedrinae et cyparissinae, et impubilia ligna translata sunt ad aedificationem domus (Dei), ligna sylvarum erant, sed antequam irent in aedificium.*

CAP. VI, VII.

Salomon extruit Deo templum magnificentissimum. Aedificat palatium suum regium, et domum saltus Libani; duas erigit praecelsas ex aere columnas; et mare aeneum duodecim bobus aeneis imponit.

QUESTIO PRIMA. — QUANDONAM TEMPLUM COEPTUM SIT AEDIFICARI. ITEM QUANTA FUERIT LONGITUDO, LATITUDO, ET ALTIITUDO EJUSDEM.

Cap. VI, 1: *Factum est ergo quadringentesimo octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Aegypti*, quod exorsus sit Salomon illud totius orbis grande miraculum, videlicet templum, quo nulla hominum aetas quidquam vidit, aut opere magis eximium, aut majestate magis augustum.

In anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel. Non debet intelligi, quod fuerit mensis secundus anni quarti regni Salomonis, sed mensis secundus anni tunc currentis, idque sacri, cujus primus mensis erat Nisan, correspondens partim nostro martio, partim aprili: mensis vero secundus erat Zio, correspondens partim nostro aprili, partim maio. Unde chaldaeus habet: *Mense splendoris florum.* Porro quod in nro memorato textu, quoad numerum annorum non contineatur vitium, monstratum est in cap. III lib. Judic. Quaes. II.

̄. 2: *Domus autem, quam aedificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, quae protendebatur ab oriente in occidentem. Et viginti cubitos in latitudine, quae extendebatur a meridie ad aquilonem, sicut et tabernaculum, quod olim fecerat Moyses. Et triginta cubitos in altitudine.* Hoc ultimum pugnare videtur cum eo, quod habetur II Paralip. III, 4.: *Porro altitudo centum viginti cubitorum erat.* Item altitudo illa triginta cubitorum nullo modo, ut apparet, fuisset spectabilis pro tanti operis magnificentia.

Itaque quod hic dicitur de altitudine 30 cubitorum, intelligendum esse non de tota templi altitudine pertingente videlicet usque ad summum, seu fastigium templi, sed de altitudine ejus a pavimento usque ad

primum, seu infimum tabulatum, sive ambulacrum, asserunt Estius, Sa, A Lapide, aliique.

Quocirca Torniellus, et nonnulli alii, conformiter ad versum 8 dicunt, quod in hujus domus altitudine essent tres mansiones. Inferior prope terram, quae erat deputata ad cultum divinum: quapropter de illa, praeter caeteris, Scriptura facit hic mentionem. In aliis autem duabus, scilicet media et suprema, custodiebantur utensilia, vestes ministrorum, et caetera pretiosa, templo necessaria: et ideo de illis duabus fit minor mentio.

Posito igitur, quod altitudo templi usque ad primam contignationem, seu infimum tabulatum, esset 30 cubitorum, supra hoc erat aliud tabulatum, seu medium caenaculum, ut habetur *̄. 8*, similiter altitudinis 30 cubitorum; supra hoc erat supremum, seu tertium caenaculum, altitudinis 60 cubitorum: et sic tota altitudo templi complectebatur 120 cubitos, de quibus agit lib. II Paralip., cap. III. Et hunc modum conciliandi utrumque supra memoratum Scripturae locum assignat ven. Beda Q. 11 in libros Regum.

Sunt etiam aliqui qui asserunt, quod tertium, seu supremum tabulatum tantum haberet 30 cubitos altitudinis; et isti dicunt, quod tota altitudo templi esset 120 cubitorum, si spectetur secundum ejus porticum, quae instar turris ad 30 cubitos altius elevabatur, eodem fere modo, quo in nostris templis turres solent altius elevari, quam templorum aedificia. Nam, inquit, loco citato lib. II Paralip., de porticu manifeste sermo est.

Omnibus jam dictis non obstat, quod Josephus lib. VIII Antiq., cap. 2, a templi fundo usque ad primum tabulatum computet 60 cubitos, supra hoc autem aliud aedificium, paris mensurae, ita ut tota altitudo templi 120 cubitis constaret: quia ipse tantum vidit templum restauratum, sive Herodianum; non autem vidit illud quod primum a Salomone extructum, et postea a Babyloniis exustum fuit. Etenim in templo Salomonis non duas tantum, sed tres mansiones fuisse, ex versu 8 manifestum videtur.

Porro in illo aedificio, quod supra infimum tabulatum, non tantum fuerunt repositi templi thesauri; sed etiam, secundum Abulensem et alios, vetus tabernaculum Moysis, Davidis altare: imo et ibidem postea sex annis latuisse putatur Joas puer, et postea rex, fugiens Athaliam occidentem filios regis, IV Reg. XI.

Quod vero templum hic dicatur habuisse 60 cubitos in longitudine, et 20 in latitudine, recte intelligit Lyranus intra parietes; sic ut sermo sit de interiori, seu vacuo templi spatio, ut loquitur Menochius, seclusis parietibus: nam si geminus undique murus comprehendatur, longitudinem habuit 100 cubitorum, latitudinem vero fere 60, juxta auctores citatos. Tanta enim altitudo et moles templi crassis admodum parietibus sustentabatur; muri quoque fulciebantur per suas costas, parastadas, et antherides, de quibus ideri possunt Vilalpandus, Ribera, et alii.

̄. 5: *Et aedificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi et oraculi, et fecit latera in circuitu.* Id est, fecit tres cellularum ordines pro usu sacerdotum, quae illud ambiebant per tria latera, sive tres mundi plagas; ad occidentem, meridiem, et septentrionem; nam pars orientalis, ubi erat ostium et ingressus, cellulas in circuitu habere non poterat. Primus, seu infimus ordo habebat latitudinem quinque cubitorum, secundus sex, et supremus septem, ut patet ex *̄. 6*.

Porro quod jam dicti ordines cellularum in latitudine essent inaequales, putat Torniellus duobus modis potuisse contingere: Vel quia, inquit, templi murus in parte inferiori usque ad tectum primi tabulati esset crassior, et inde usque ad tectum secundi, uno cubito minus crassus, in tertio autem tabulato, altero item cubito gracilior. Vel e converso, quia parietes quidem templi extrinsecus perpendiculariter ascenderent, ordines vero tabulorum seu cellularum sese invicem foris uno cubito protenderent. Posterior modus magis arridet auctori citato, propter illa verba, quae habentur *̄. 6*, videlicet: *Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non haerent muris templi.* Ex quibus verbis videtur posse colligi, quod praedicta tabulata non crassioribus muri partibus, sed trabibus secus murum erectis fulcirentur.

Menochius, qui existimat quod templum gemino pariete cingeretur, dicit quod inter parietes spatium esset latitudinis quinque cubitorum, quodque in eo spatio cubicula essent inter utrumque parietem interclusa.

Sanctius, et A Lapide verba illa, *super parietem*, explicant per *circa*, vel *prope*, quo sensu dicitur Deus psal. CXXXV, *firmasse terram super aquas.*

Sensu allegorico, templum representabat Ecclesiam militantem in terris; sensu anagogico, triumphantem in caelis; sensu tropologico sive morali, hominem justum. Quocirca S. P. Aug. lib. III cont. Maximin., cap. 3: *Templum, inquit, non est factum ab hominibus, nisi aut vero Deo, sicut Salomon fecit: aut eis, qui pro diis habentur; sicut gentes quae ignorant Deum. Spiritus autem sanctus, quod cum magno honore de Deo dictum est (I Cor. VI), non in manufactis templis habitat, sed corpus nostrum (quanto magis anima) templum est Spiritus sancti.*

QUESTIO II. — QUOT ANNIS SALOMON AEDIFICAVIT DOMUM SUAM, ET CUIUSMODI FUERINT DUE COLUMNAE AENEAE QUAS POSUIT ANTE FORES TEMPLI.

Cap. VII, 1: *Domum autem suam aedificavit Salomon tredecim annis.* Adeoque fere duplo plus temporis in ea construenda impendit, quam aedificando templo, etsi multo magnificentiore. Siquidem ex cap. VI, 38, constat, quod in aedificando templo tantum impenderit septem annos et sex menses.

Ratio autem, cur templum septem annorum et sex mensium spatio fuerit absolutum, regia vero domus non nisi tredecim annis, est, 1. quod maxima esset devotio Salomonis, urgentis opus templi, et etiam